

ULOGA DUHA SVETOGA U GOVORIMA IVANA PAVLA II. HRVATIMA

Arkadiusz Krasicki

Teološko-katehetski odjel
Sveučilišta u Zadru
arkadiusz.krasicki@gmail.com

UDK 272-475.5Iohannes Paulus II, sanctus
<https://doi.org/10.34075/cs.60.4.2>

Pregledni rad
Rad zaprimljen 2/2024

Sažetak

Naučavanje Ivana Pavla II. oscilira vrlo često prema pneumatološkoj dimenziji. Mnogim hodočasnici uputio je poruke o posebnoj ulozi Duha Svetoga. On vodi Crkvu i čini od nje pravu zajednicu koja razumije i riječi i jezike koji su za ostale nepoznati (IPII, Branimirov jubilej, Gniezno, 3. lipnja 1979.). Sveti je Otac na prepoznatljiv način doživao Duha Svetoga nad poljskom zemljom i čitavom Europom: „Nek side Duh Tvoj i obnovi lice zemlje. Ove zemlje!“ Duh Sveti jamac je ispravnoga primanja kristološke poruke i danas (usp. Ef 4,5-6). Ivan Pavao II. vrlo se često služi biblijskim tekstovima na kojima gradi svoje govore. Tako, prema Ivanovu evanđelju, Duha Svetoga ocrtava njegovim imenom „Tješitelj“ (usp. Iv 14,15-21). Duh Sveti, koji je vrelo i darovatelj svekolike svetosti, nastavlja dijeliti svoje darove i danas, kako bi se sve više prepoznavalo lice Crkve (IPII. Andeo Gospodnji, 14. rujna 1997., Vatikan). Govori pape Ivana Pavla II. Hrvatima ostaju snažnim poticajem u razvijanju duhovnosti modernoga čovjeka. Papa nam ostavlja baštinu svojih proročkih, pa čak i karizmatičkih misli.

Ključne riječi: Ivan Pavao II.; Duh Sveti; vodstvo; Hrvati; Crkva

UVOD

Propovijedi ili govori Hrvatima svetog Ivana Pavla II. izgovoreni u inozemstvu ili prilikom pastirskog pohoda Hrvatskoj usredotočeni su na više teoloških tema. Jedna od njih je Duh Sveti. Papa se u svojim govorima nije bavio Duhom Svetim u ontološkom smislu, nego ističe njegovu ulogu unutar Crkve. Stoga su njegovi govori u kojima promišlja o Duhu Svetom toliko ohrabrujući i ulijevaju nadu vjernicima. Papine homilije, propovijedi i pozdravi toliko su sadržajni da ne trebaju popratno tumačenje ili traženje njihovih podrijetla. Međutim, Ivan Pavao II. napisao je u međuvremenu također i encikliku o Duhu Svetom (*Dominum et Vivificantem* – Gospodin i

Životvorac). Iako enciklika nije istaknuta u naslovu ovoga diskursa, bilo bi vrijedno pronaći zajedničke teološke točke vezane uz Papine govore o Duhu Svetom te ulozi Duha Svetoga sadržanoj u enciklici.

Cilj je ovoga rada predstaviti Papin govor o Duhu Svetom kao doprinos pneumatologiji ne samo na području hrvatskoga jezika nego i šire. U tu svrhu u prvom dijelu progovorit će se o pneumatološkim značajkama sadržanima u enciklici, a u drugom dijelu kronološki će se pregledati govori Ivana Pavla II. posvećeni ulozi Duha Svetoga. Ponekad će se kronološka crta prekinuti teološkom temom te će se, osim Papinih misli, navesti i ostali autori.

1. PAPINA ENCIKLIKA *DOMINUM ET VIVIFICANTEM*

Hoteći progovoriti o pneumatologiji govora Ivana Pavla II. Hrvatima, čini nam se potrebnim kratko spomenuti i njegovu encikliku u kojoj se ističe uloga Treće Božanske Osobe. Nadamo se da predstavljanje uloge Duha Svetoga neće biti isključivo povezano uz obljetnicu Papina dolaska u Hrvatsku, nego će otvoriti prostranstva dubokih teoloških promišljanja aspekata o Duhu Svetom koji je darovan Crkvi i poslužiti produbljivanju pneumatologije na hrvatskom govornom području.

Papa Ivan Pavao II. izdao je 1986. encikliku o Duhu Svetome pod naslovom: *Dominum et Vivificantem - Gospodin i Životvorac*. Temelji se na formuli Nicejsko-carigradskog vjerovanja. Papina je nakana bila priprema katoličkih vjernika za odgovoran završetak drugog tisućljeća i plodan ulazak u treće tisućljeće kršćanstva. U trećem dijelu ove enciklike autor razrađuje životvornu ulogu Duha u Crkvi koji djeluje po sakramentima vjere, obnavlja unutarnjeg čovjeka i cijelu Crkvu čini sakramentom spasenja u konkretnoj ljudskoj povijesti. Papa upozorava da ulogu duha Životvorca ne smijemo svoditi samo na unutarnje i duhovno područje milosti. Duhovi su blagdan stupanja Crkve u javnost, blagdan obnove vjere u Duha Životvorca koji djeluje u Crkvi i po Crkvi.¹

Papa u svojoj enciklici ističe da je Duh Sveti Gospodin i Životvorac, navezujući pri tome na teološku misao o Duhu Svetom i njegovo božanstvo koje su istaknuli biskupi sabrani na Saboru 381. godine. Ta se teološka formulacija temelji na novozavjetnim tekstovima u odnosu na povezanost Oca, Sina i Duha Svetoga (Fil 2,11).

¹ Usp. ENCIKLIKA *DOMINUM ET VIVIFICANTEM*, <https://www.ks.hr/dokumenti/9060870-dominum-et-vivificantem-gospodina-i-zivotvorca-d-87.html> (20. IX. 2023.).

Uz Duha Gospodina treba istaknuti Duha Životvorca. „Duh ŽivoĐ tvorac“ - upravo tako prevodi Septuaginta oblike hebrejskog glagola *hajah* (živjeti). Pojavljuje se on u Starom zavjetu kada se kaže da Bog oživljava sve, on ostavlja na životu i usmrćuje (2Kr 5, 7; Ps 104, 27-30; Job 36, 6). U Novom zavjetu ovaj se glagol primjenjuje na oživljavanje u smislu spašavanja (Gal 3,21; Rim 4,17; 1Kor 15,45). Zato Duh kojim se bavi Papa ima božansko dostojanstvo i stvaralačku moć. Upravo taj Duh Sveti govorio je po prorocima i time aludira na 2 Pt 1, 20-21. Prema tome, očito je da se govor o Duhu Svetom tiče i Crkve koja je jedna, sveta, katolička i apostolska.² Ono što je važno u Papinoj pneumatologiji jest činjenica isticanja povezanosti Duha Svetoga i Crkve. On ima svoju konkretnu ulogu Božjeg daha koji oživljava i održava na životu.

Duh Sveti čini Crkvu univerzalnim sakramentom spasenja. Saborska Konstitucija *Lumen gentium* iznova naglašava funkciju Duha Svetoga kao onoga koji oživljava, ujedinjuje i pokreće cijelo Kristovo tijelo koje se zove Crkva. On je duša ili životno počelo Crkve (LG7). Duh Sveti pomlađuje Crkvu te se ona razvija i mijenja jer je univerzalan sakrament spasenja. Zato Duh Životvorac čini Crkvu čuvaricom ljudske transcendentnosti i eshatonske nade.³

Predlažemo da na temelju teološke misli Ivana Pavla II. Progovorimo o ulozi Duha Svetoga u govorima Hrvatima.

2. GOVORI UPUĆENI HRVATIMA OD 1978. DO 2005. I NJIHOV KONTEKST

U sintezi Papinih govora poslužiti ćemo se monografijom Božidara Nagya čijom smo dobrotom dobili tu vrijednu knjigu. Poznati isusovac prikupio je više od 850 Papinih nagovora, pozdrava i homilija upućenih Hrvatima. U knjizi se ne nalaze komentari pojedinih nagovora. Stoga smatramo potrebnim učiniti i taj teološki zahvat.

Govore Hrvatima možemo staviti u vremenski okvir od 1978. do 2005. godine. Prvi put Ivan Pavao II. obraća se hrvatskim biskupima 16. listopada 1978. „Novi Papa, koji je došao iz krajeva gdje je nekad bila Bijela Hrvatska, od početka svoga pontifikata Hrvatima je posvećivao pozornost, naklonost i ljubav. Ivan Pavao II. očitovao je to u brojnim svojim susretima, govorima, kao i na druge načine. Nakon stoljetnih stradanja kroz koja su Hrvati prolazili u svojoj

² Usp. Mato ZOVKIĆ, Duh Životvorac Crkve u: <https://hrcaak.srce.hr/file/52808>, (20. IX. 2023.), 22-24.

³ Usp. *Isto*, 38.

patničkoj povijesti bila je to velika utjeha za sve, kao i pravi melem na tolike još nezacijeljene rane.⁴

U predgovoru spomenute knjige Josip Bozanić konstatira: „Govori pape Ivana Pavla II. na hrvatskomu jeziku ostaju snažnim poticajem našoj duhovnosti. Kao mistik, karizmatik i prorok ostavio nam je baštinu koju valja razmatrati, s njom se susretati te po njoj izgrađivati svoj vjernički odnos prema Crkvi. Neka i ova zbirka njegovih govora bude hvala za ispruženu ruku utjehe i jasnu riječ Evanđelja, za poticaje da čuvamo svoje korijene i svoju vjeru te nasljedujemo uzore svetosti. Odazovimo se, dakle, njegovu pozivu da evanđeoski mislimo, živimo i djelujemo.“⁵ Uz kardinalove riječi pronalazimo i misli Fabijana Svaline, sadašnjeg srijemskog biskupa, koji promišlja o sadržaju i sili Papinih govora upućenih Hrvatima: „Sveti papa Ivan Pavao II. za hrvatski je narod bio glasonoša radosti, uporište mira i sreće. Zauvijek će nam u srcu biti upisane Papine riječi u prvoj godini njegovog pontifikata: ‘Dragi moji Hrvati, Papa vas voli, Papa vas grli i prima, Papa vas blagoslivlja.’ Papi Ivanu Pavlu II. posebice je bila važna obitelj, koja je u fokusu cijele Katoličke Crkve. Tako je papa Franjo prilikom proglašavanja svetim poljskog Pape naglasio kako je on upamćen u povijesti Crkve kao Papa obitelji. Sveti papa Ivan Pavao II. bit će upamćen kao dio hrvatske obitelji.”⁶

Prvi pohod sv. pape Ivana Pavla II. bio je prije 30 godina, kada je kao prvi papa u povijesti posjetio Hrvatsku. Na svečanom euharistijskom slavlju koje je Ivan Pavao II. predvodio na zagrebačkom Hipodromu 11. rujna 1994. bilo je gotovo milijun vjernika. Posjet Pape, ključne osobe za međunarodno priznanje Hrvatske, bio je tada vezan uz 900. obljetnicu osnutka Zagrebačke biskupije, a zbio se u trenutku kad je trećina hrvatskog područja bila pod srpskom okupacijom. Ivan Pavao II. upozoravao je međunarodnu zajednicu da oružano nasilje nad Hrvatskom „obeščašćuje Europu i svijet“. Tom prilikom uputio je poziv na pomirenje i mir, ističući kako je nužno promicati kulturu mira nadahnutu osjećajima tolerancije i univerzalne solidarnosti.⁷

⁴ Božidar NAGY, PAPA IVAN PAVAO II. *Govori Hrvatima*, FTIDI, Zagreb, 2011., 45 (u nastavku kratica BN).

⁵ Josip BOZANIĆ, predgovor, u: Božidar NAGY (ur.), PAPA IVAN PAVAO II. *Govori Hrvatima*, FTIDI, Zagreb, 2011.

⁶ Usp. IKA, <https://ika.hkm.hr/govori-pape-ivana-pavla-ii-hrvatima/>, (21. IX. 2023.).

⁷ Usp. IKA (11. IX. 2022.), Sv. Ivan Pavao II. prvi put posjetio je Hrvatsku, u: <https://hkm.hr/zivot/sv-ivan-pavao-ii-prvi-put-posjetio-hrvatsku-evo-kako-je-ohrabrio-vjernike/> (19. IX. 2023.).

Posljednje obraćanje pape Ivana Pavla II. Hrvatima i Crkvi u Hrvatskoj dogodilo se 19. ožujka 2005. prilikom imendanske čestitke kardinalu Josipu Bozaniću u kojoj je Papa zazvao blagoslov na cijelu hrvatsku Crkvu.

U Papinim govorima važan je teološki, ali i politički kontekst. Teološki ističe ulogu Duha Svetoga u Crkvi, a politički se povezuje s poviješću hrvatskoga naroda i netom završenom ratu nakon raspada Jugoslavije.

Gledajući kontekstualno, nužno je spomenuti još dva Papina pohoda Hrvatskoj. Na početku ovog poglavlja spominjali smo se prvog, iz 1994. godine. Drugi pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj, od 2. do 4. listopada 1998., imao je posebno povijesno značenje zbog proglašenja blaženim kardinala Alojzija Stepinca.⁸ I u trećem pohodu Ivana Pavla II., od 5. do 9. lipnja 2003., Papa se predstavio kao nasljednik svetog Petra te je svima u Hrvatskoj donio mir kao dar Duha Svetoga.⁹

Uz kontekst Papinih dolazaka te povijesno-političkih zbivanja na području Hrvatske potrebno je primijetiti i dogmatsko-liturgijski detalj. U svakoj molitvenoj formuli spominje se Duh Sveti. Tako moli Crkva. Doziva Zaručnika zajedno s Duhom Svetim (usp. Otk 22,17). Međutim, izabrali smo samo najosnovnije riječi o ulozi Duha Svetoga, koje ćemo u daljnjem dijelu istražiti.

3. ULOGA DUHA SVETOGA

U govoru 3. lipnja 1979. godine u Gnieznu¹⁰ u Poljskoj Papa ističe ulogu Duha Svetoga. Obraća se Poljacima, ali i svim slavenskim narodima, iz kojih izdvaja Hrvate i Branimirov jubilej. Na taj dan padala je svetkovina Pedesetnice, što je Ivan Pavao II. uzeo kao kontekstualnu činjenicu svojega govora. Prvi se put Papa spominje uloge Duha Svetoga. Godine 1979. Papa spominje Hrvate i Branimirov jubilej u kolijevci poljskoga kršćanstva i nacije.

⁸ Usp. Zagrebačka nadbiskupija, Povijesni posjet Hrvatskoj – proglašenje blaženim kardinala Alojzija Stepinca, u: <https://www.zg-nadbiskupija.hr/mobile.aspx?id=9320>, (28. 9. 2023.).

⁹ Usp. IKA, (11.6.2003.), Treći pastoralni pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj, u: <https://ika.hkm.hr/novosti/treci-pastoralni-pohod-pape-ivana-pavla-ii-hrvatskoj/>, (28. 9. 2023.).

¹⁰ Gniezno je grad u Poljskoj, prva stolica prastare Poljske i kolijevka kršćanstva. Tu su Poljaci primili Krista prvi put u svoje srce, ali i u građanske strukture koje je tada zastupao kralj Mieszko. Tako Gniezno postaje mjestom poljske nacije i Crkve u Poljaka.

Ivan Pavao spominje se svojih slavenskih korijena te ističe Duha Svetoga koji ga je izabrao i poslao putevima sv. Petra: „Kada se danas, spominjući se toga silaska Duha Svetoga u ovoj svetoj jubilarnoj 1979. godini, vraćamo na te prve časove, ne možemo ne čuti - uz jezik naših Predšasnika - druge slavenske i susjedne jezike u kojima se tada počelo govoriti u širom otvorenom Cenakulu povijesti. A posebno prvi papa Slaven u povijesti Crkve ne može ne čuti tih jezika. A možda ga je Bog upravo zato izabrao, možda ga je Duh Sveti upravo zato vodio, da bi uveo u zajednicu Crkve razumijevanje riječi i jezika koji još izgledaju strani ušima naviknutima na romanske, germanske, anglosaksonske, keltske zvukove (...).“¹¹ Svetkovina Pedesetnice bila je dobra prilika za isticanje uloge Duha Svetoga u kontekstu izbora pape Slavena. U svojem slavenskom podrijetlu i izabranju za Petrovu stolicu Papa vidi ulogu Duha Svetoga. Na dan Pedesetnice u Jeruzalemu apostoli su progovorili novim jezicima, tako da su ih svi stranci mogli razumjeti (usp. Dj 2, 1-13). Karol Wojtyła bio je prvi papa Slaven. Upravo je ta etnička skupina sa svojim jezicima, nakon više od tisuću godina od krštenja, izgledala poput kršćana – stranca u Crkvi, što je u sebi svojevrsan paradoks. Po toj činjenici Ivan Pavao II. želi otvoriti svoje uho na glas tih naroda koji su u ono doba prolazili svojevrsnu Gehenu (Drugi svjetski rat, fašizam, komunizam). To je dar Duha Svetoga Crkvi. Zapravo se uloga Duha Svetoga prema Isusovim oprostajnim govorima iz Ivanova evanđelja fokusira na pomoć Crkvi. Duh Sveti „doziva u pamet“ sve Isusove riječi, a učenike „čini svjedocima“.¹² Duh Sveti je osoba koja je prisutna u životnoj misiji Crkve, ali i čovjeka kao pojedinca. Ta osoba uvijek ostaje *Deus absconditus*.¹³

Nadalje, uloga Duha Svetoga je ujediniti kršćane. Kao što je Bog pomiješao ljudima jezike (Post 11, 1-9), tako Duh Sveti na dan Pedesetnice ujedinjuje raspršene narode (Dj 2, 1-13). „Ne želi li Krist, ne raspoređuje li Duh Sveti to da ovaj poljski Papa, ovaj slavenski Papa, upravo sada očituje duhovno jedinstvo kršćanske Europe, koja zahvaljujući dvjema velikim tradicijama Zapada i Istoka - ispovijeda 'jednu vjeru, jedno krštenje, jednoga Boga i Oca sviju' (Ef 4, 5-6), Oca našega Gospodina Isusa Krista? Da, to Krist hoće, i Duh Sveti raspoređuje...“¹⁴ Duh Sveti ima ulogu i u samom krštenju. On

¹¹ BN, 56.

¹² Usp. Arkadiusz KRASICKI – Elvis RAŽOV, *Duh Sveti i karizme*, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2023., 14-17.

¹³ Usp. Emanuel PETROV, *Deus absconditus. Ivan Pavao II. O Duhu Svetom*, Split, 2023., 13.

¹⁴ BN, 56.

je dar koji je najavio Isus. On stvara novo rođenje odozgo, kako je to objasnio Isus Nikodemu (usp, Iv 3,3-8, s osobitim naglaskom na rr. 3 i 5): „Zaista, zaista, kažem ti: tko se ne rodi nanovo, odozgor, ne može vidjeti kraljevstva Božjega! (r.3); Odgovori Isus: Zaista, zaista, kažem ti: ako se tko ne rodi iz vode i Duha, ne može ući u kraljevstvo Božje.“ (r. 5). To je osobita uloga Duha Svetoga koji je darovan Crkvi iz otvorenog Isusova boka (usp. Iv 19,28-30).¹⁵

U tom kontekstu Papa nastavlja svoj govor u Gnieznu 1978. godine: „Prilikom krštenja Poljske treba se sjetiti pokrštenja Slave- na: Hrvata – s Hrvatima sam nedavno u bazilici sv. Petra na njihovu hrvatskom jeziku zahvalio Bogu za više od tisuću godina, tisuću sto, tisuću tristo godina njihove vjere i njihove vjernosti Svetoj Stolici...“¹⁶ Papa krštenje Hrvata smješta ne samo u kontekst pokrštavanja Poljaka nego i u kontekst djelovanja Duha Svetoga.

Nadalje, Papa ističe ulogu Duha kao Tješitelja u Košicama u Slovačkoj 2. srpnja 1995. godine, prilikom kanonizacije bl. Marka Križevčanina. Duh Tješitelj dolazi iz ivanovske terminologije, koju Ivan Pavao II. koristi kako bi utješio hrvatska srca nakon rata.¹⁷

Hodočasnicima iz Splitsko-makarske nadbiskupije i iz Sikirei- vaca na općoj audijenciji u Vatikanu 17. rujna 1997. godine Papa je uputio i ovu rečenicu: „Otvorite se Duhu Svetomu, darovatelju svekolike svetosti.“¹⁸ Pozdravio je članove Crkvenoga pjevačkog zbora župe sv. Martina u Vranjicu, koji su došli zajedno sa svojim sumjeu štaninom splitsko-makarskim nadbiskupom metropolitom monsij- njorom Antom Jurićem, vjernike župe sv. Nikole u Sikirevcima te skupinu hodočasnika iz Splita i okolice. Njima je Papa izrekao i ove riječi: „Predragi, Duh Sveti, vrelo i darovatelj svekolike svetosti, nastavlja dijeliti svoje darove i u naše dane kako bi uvijek sve više na licu Crkve, koje smo članovi postali krštenjem, blistalo 'svjetlo naroda', Krist Gospodin. Crkva je, prema izrazu svetih otaca, mje- sto gdje Duh cvjeta.“¹⁹ Zato je logično da, prema Papinu mišljenju koje se temelji na konstituciji *Lumen gentium* „Crkva svoje poslanje, što joj ga je Krist povjerio ovdje na zemlji, ispunjava vođena Duhom Svetim“.²⁰

¹⁵ Usp. Arkadiusz KRASICKI – Elvis RAŽOV, *Duh Sveti i karizme*, 45.

¹⁶ BN, 56.

¹⁷ BN, 277.

¹⁸ BN, 345.

¹⁹ *Isto*.

²⁰ BN, 346.

Hodočasnicima iz Splita, Virovitice i Slavonskoga Broda na općoj audijenciji u Vatikanu 27. svibnja 1998. Ivan Pavao II. upućuje sljedeći nauk o Duhu Svetom: „Draga braćo i sestre, Duh Sveo ti zajedno s Ocem i Sinom sudjeluje u djelu stvaranja i nazočan je u svijetu sve od njegovih početaka (usp. Post 1). On je istobitan s Ocem i Sinom; on je Gospodin i Životvorac i svekoliko stvorenje čuva u Ocu po Sinu.“²¹ Papine riječi odzvanjaju ovdje kao zvuk, a ujedno i osvrt na encikliku *Dominum et Vivificantem*. Papa ističe ulogu Duha Svetoga kao onoga koji oživljava – vraća iz smrti u život ili oživljuje u smislu stvaranja (Post 2,7).

Hodočasnicima iz Hvarske biskupije i zagrebačkim studentima na općoj audijenciji u

Vatikanu 10. lipnja 1998. Papa upućuje ove riječi: „Draga braćo i sestre, pripravivši dolazak i uspostavu Kraljevstva Božjega na zemlji, Duh je Sveti poduzeo djelo njegove izgradnje i rasta. On je zbog toga neprestano nazočan u Crkvi, koja je njegov Hram i Tijelo Kristovo, te kršćenicima dariva'zalog' ili 'prvine' njihove baštine (usp. Rim 8,23; 2 Kor 1,21), privodi ih k samomu vrelu Ljubavi, k Bogu (usp. 1 Iv 4,8.16) i čini ih već sada dionicima zajedništva s Ocem i Sinom (1Iv, 1,3).“²²

Hodočasnicima te odgojiteljima i učenicima Centra „Slava Rašokaj“ pod vodstvom prof. Zvonka Matoića na općoj audijenciji u Vatikanu 17. lipnja 1998. Ivan Pavao II. obraća se na sljedeći način:

„Draga braćo i sestre, Otac je' u punini vremena'poslao Sina da bi ljudi primili posinstvo Božje i baštinu pripremljenu za svakoga pojedinog od njih (usp. Gal 4,4–7). Duh Sveti svjedoči ljudima za to sinovstvo i za tu baštinu, i u njemu svaki subaštinik Kristov može klikatati Abba! Oče!'(usp. Rim 8,14–17).“²³

Ivan Pavao II. uputio je hodočasnicima iz Dubrovačke biskupije na općoj audijenciji u Vatikanu 24. lipnja 1998. godine sljedeće riječi o Duhu Svetom:

„Draga braćo i sestre, Duh Sveti je sve od dana Pedesetnice neprestano nazočan i djeluje u Crkvi, čini je svetom i preko nje posvećuje svijet. Upravo je On,'Duh obećanja'(usp. Gal 3,14; Ef 1,13–14), ishodište svekolike svetosti Crkve i svakoga pojedinog njezina člana, koji, slušajući Očev glas, u raznolikim načinima života i službama u Crkvi, obitelji i u društvu vjerno slijedi Krikstov primjer. Od srca pozdravljam roditelje poginulih u nedav-

²¹ BN, 353.

²² *Isto*.

²³ *Isto*.

nome ratu u Republici Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini.“²⁴ Papine poruke o Duhu Životvorcu dotiču se i poginulih vojnika. Papa kao da isprepleće rast Crkve s nastradalima u ratu. Duha Svetoga ističe kao Duha obećanja koji će dovesti Crkvu do potpunog eshatona – ujedinjenja s Bogom.

Vrlo značajnom čini se poruka Svetoga Oca na susretu s vjeroučiteljima, nastavnicima i predstavnicima crkvenih pokreta u Solinu 4. listopada 1998., gdje u hrvatskome pravedištu hrvatske zemlje gleda Gospa od Otoka. Upravo na ovome mjestu Papa se pozvao na biblijski tekst iz Dj 1,8: „Primit ćete snagu Duha Svetoga, koji će sići na vas, i bit ćete mi svjedoci.“ Te su riječi bile geslom Papina pohoda. Upravo na tom mjestu Papa je zazvao Duha Svetoga na cijeli hrvatski narod. Vjernicima se obraća retkom iz Ivanove poslanice: „Imate pomazanje od Svetoga, i znanje svi imate... poznajete istinu“ (1 Iv 2,20–21), što je učinio u kontekstu sjećanja na blaženog Alojzija Stepinca koji je ostavio poseban primjer kršćanskoga svjedočanstva. On je službu naviještanja Evanđelja ispunio prije svega svojom patnjom za Crkvu, a svoju je poruku vjere zapečatio smrću.²⁵ Riječima o ulozi Duha Svetoga Papa je još jednom istaknuo značajnu ulogu vjernika laika u Crkvi (LG 33). Prema Papi, potrebno je promicati zdravi pluralizam raznih oblika udruživanja, odbacujući isključivosti i tako će se stvoriti prostor za karizme koje Duh Sveti ne prestaje dijeliti u Crkvi. Stoga poput A. Stepinca ističe da ni kad je najteže u životu, ne treba gasiti Duha (usp. 1 Sol 5,19). Duh Sveti darovat će svoje vjerenike iznova darovima po Božjoj milosti kako bi oni živjeli u skladnom tijelu Crkve (usp. 1 Kor 12,12–27; Rim 12,4–5). Zato je Bog darovao različite karizme u svojoj Crkvi (usp. Rim 12,6), u kojoj ne postoji zajedništvo bez biskupa (LG 23).²⁶

Hodočasnicima na općoj audijenciji u Vatikanu 7. lipnja 2000. Papa je u duhu eklezijalnosti izrekao sljedeću uputu o Duhu Svetome koji razdaje svoje karizme Crkvi. Tako ona postaje posebno mjesto milosti: „Draga braćo i sestre, veliki jubilej pruža posebnu prigodu za razmišljanje o baštini vjere koju su nam prenijela minula stoljeća i za njezinu ugradnju u budućnost zajedno s uvijek novim darovima koje Duh Sveti ne prestaje obilato dijeliti Crkvi. Ovo je zbog toga vrijeme milosti i poslanja kršćana da u zoru trećega tisućljeća nastave naviještati spasenje i pružati evanđeosko svjedočanstvo.“²⁷

²⁴ BN, 354.

²⁵ Usp. BN, 375.

²⁶ Usp. *Isto*.

²⁷ BN, 411.

Duh Sveti vodi i predvodi Crkvu (Iv 14; 16), ali on je okreće i prema novoj budućnosti.²⁸ Ističući ulogu Duha Svetoga, Papa je također pozvao i na zahvalnost Duhu Svetome upravo za njegovu ulogu izraženu kroz darove u izobilju.²⁹

U propovijedi na svečanoj misi za obitelji u Rijeci 8. lipnja 2003. Papa je rekao: „Pedesetnica, opisana u Djelima apostolskim, jest događaj koji je – pedeset dana poslije – očitovao i svima priopćio dar što ga je Isus dao svojim na sam dan Vazma. Kristova je Crkva uvijek, takoreći, u prigodi Pedesetnice.“³⁰ Papi je hrvatska Crkva u svojoj mladoj demokraciji socijalnog rasta nalikovala na onu prvu Crkvu okupljenu u dvorani Posljednje večere. Ona je bila moliteljica nošena jakim vjetrom Duha na izazovnim putevima onoga doba. Zato je molitva Crkve mnoge zaštitila, a Duh Sveti dovodio njezinu djecu k svetosti.³¹ Crkva vođena Duhom Svetim je „neprestano mlada i živa, jedna, sveta, katolička, apostolska, jer Duh neprestano silazi na nju kako bi je podsjećao na sve ono što joj je njezin Gospođin govorio (usp. Iv 14,25) i uvodio je u svu istinu (usp. Iv 16,13)“.³²

Papa se također obratio obiteljima koje su se polako našle u okruženju lošeg ovoga svijeta: kriminala i droge. Njima se posebno obraća, stavljajući naglasak na jedinstvo u obiteljima i u društvu: „Današnje je društvo dramatično rascjepkano i podijeljeno. Upravo je zato i tako očajno nezadovoljno. Ali kršćanin se ne miri s umorom i samim tijekom zbivanja. Budite narod nade! Budite narod koji moli: ‘Od sva četiri vjetra dođi, Duše, i dahni u ova trupla da ožive!’ (Ez 37,9). Budite narod koji vjeruje u Riječ, koju nam je dao Bog i koja se je ostvarila u Kristu: ‘I Duh svoj udahnut ću u vas da oživite, i dovest ću vas u vašu zemlju, i znat ćete da ja, Gospodin, govorim i činim’ (Ez 37,14).“³³

Ivan Pavao II. vrlo se često poziva na tekstove sv. Pavla, osobito njegovih poslanica. Tu je sadržana teologija Duha čiji su plodovi: „ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost“ (Gal 5,22–23). Ove plodove Papa ište za sve kršćanske supružnike u Hrvatskoj, kako bi svojim uzajamnim darivanjem, u vjernosti ženidbenim obećanjima i u služenju stvari Evanđelja, mogli u svijetu biti znak ljubavi Božje prema čovječanstvu. Te darove ište Papa za sve one koji sudjeluju ondje u slavlju i

²⁸ BN, 413.

²⁹ Usp. BN, 440.

³⁰ BN, 456.

³¹ Usp. BN, 456

³² BN, 456.

³³ BN, 458.

koji time ponovno potvrđuju da će se zalagati u svjedočanstvu za Krista i njegovo Evanđelje.

Nadalje, Papa je molio za neprestani izljev Duha Svetoga na Crkvu u Hrvatskoj po zagovoru Blažene Djevice Marije. Svoju molitvu kontekstualno je povezao s događajem Duhova i dvoranom Posljednje večere: „Moliti za neprestani izljev darova Duha na Crkvu, koja se suočava s izazovima što se pojavljuju u raznim povijesnim razdobljima. Marija tako u potpunosti ostvaruje *svoje majčinsko poslanje*. Ona, naime, nije majka samo zato što je na svijet dala i što je hranila Sina Božjega. Ona je majka.“³⁴ Ivan Pavao II. u Marijinu liku vidi veliku potporu i majčinsku brigu za cijelu Crkvu. Ona koja je zasjenjena Duhom Svetim, uvodi učenike u vatru ljubavi: „Okupivši oko sebe apostole i učenike, koji su bili izvrgnuti kući nji da pođu svojim putem, Djevica Marija ih je sve predala ‘ognju’ Duha, koji će ih uputiti u pustolovinu poslanja.“³⁵

ZAKLJUČAK

U svojim govorima Papa ostaje dosljedan katoličkoj nauci i vjeronauku. Podsjeća Hrvate na pomalo zaboravljenog Duha Svetoga i njegovu ulogu unutar Crkve. Dakako, Treća Božanska Osoba usmjerena je na povezivanje i vođenje Crkve. Stoga ima eklezijalnu ulogu (usp. Iv 14-16). To je odluka Oca i Sina koji zajedno šalju Duha Svetoga Crkvi kao mističnom tijelu Kristovu (1 Kor 12,3; KKC 683-684). Već u izboru „jednog Poljaka“ na Petrovu stolicu Wojtyła vidi djelovanje Duha Svetoga. Na ljudski način nije bilo moguće da usred privrženih redova klera iz neslavenskih naroda Poljak postane papa. U tom pogledu primjećujemo Papino pouzdanje u djelovanje Duha Svetoga u eklezijalnoj strukturi. Duh Sveti ne samo da vodi Crkvu i upućuje je u istinu nego on postaje *Deus absconditus* među crkvenim udovima kako bi se priopćio Crkvi i svijetu. Zato Duh Sveti ujedinjuje raspršene udove. To jedinstvo zahvaća prije svega Crkvu, ali se proteže i na cijelu Europu. Duh Sveti ima veliku ulogu u sakramentu krštenja. On je rođenje odozgor. Čini čovjeka novim uz spasenjsku smrt i uskrsnuće Isusa Krista. Uvodi čovjeka u vjeru, zato je Tješitelj i Branitelj.

Ivan Pavao II. ističe veliku ulogu bl. Alojzija Stepinca kao onoga koji je ispunjen darovima Duha Svetoga. Čini se da Papa govori o karizmama Duha Svetoga koje su potrebne Crkvi u djelu evange-

³⁴ BN, 460.

³⁵ *Isto*.

lizacije. Prema tome, Duh Sveti je taj koji ispunjava svojim karizmama. Iznimno mjesto zauzima i Marija, Isusova majka, koja uvodi udove Crkve u vatru Duha Svetoga.

U govorima Ivana Pavla II. Hrvatima poseban naglasak stavili smo na njegovu encikliku *Dominum et Vivificantem*. Glede govora želja nam je bila istražiti podudaranje Papinih ideja iz enciklike s izgovorenim mislima o Duhu Svetom. Naravno, kako to primjećuju istraživači Papinih govora (Nagy, Pterov) o Duhu Svetom, Papa tek sporadično govori o Duhu Svetom. Njegov govor ne ulazi u ontološke dubine posvećene Duhu Svetom. Međutim, ono najvažnije je izrečeno. Papa se tek na Duhove 1997. godine osvrće na svoju encikliku i hodočasnici iz Splita govori o Duhu Svetom kao jedinom Gospodinu i Životvorcu.

ROLE OF HOLY SPIRIT IN JOHN PAUL II'S SPEECHES TO CROATS

Summary

The teaching of John Paul II very often oscillates towards the pneumatological dimension. He addressed messages to many pilgrims about the special role of the Holy Spirit. He guides the Church and makes it a true community that understands words and languages that are unknown to others (JPII, Branimir Jubilee, Gniezno, June 3, 1979). The Holy Father invoked the Holy Spirit over the Polish land and all of Europe in a recognizable way: "Let Your Spirit descend and renew the face of the earth, the face of this land!" The Holy Spirit is the guarantor of the correct reception of the Christological message even today (cf. Eph 4:5-6). John Paul II very often uses biblical texts on which to base his speeches. Thus, according to the Gospel of John, he describes the Holy Spirit by his name "Advocate" (cf. Jn 14:15-21). The Holy Spirit, who is the source and giver of all holiness, continues to share his gifts today, so that the face of the Church may be increasingly recognized (JPII. Angelus, September 14, 1997, Vatican). The speeches of Pope John Paul II to the Croats remain a powerful incentive in developing the spirituality of modern man. The Pope leaves us a legacy of his prophetic and even charismatic thoughts.

Keywords: John Paul II; Holy Spirit; leadership; Croats; Church